

Червєнкова М.Г.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ І ЦЕРКВИ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Поняття «державно-церковних відносин» широко вживається в науковій літературі, в таких галузях, як релігієзнавство, правознавство, політологія і теологія. Хоча воно має важливе значення для правової практики, ні в міжнародно-правовому, ні у вітчизняному законодавстві воно не закріплено. Така невизначеність приводить до односторонніх і суб'єктивістських його інтерпретацій, негативно впливає на характер відносин між державою і церквою, а також на формування державної політики стосовно церкви загалом.

Питання щодо поняття, загальних особливостей та моделей взаємовідносин держави і церкви були предметом дослідження таких науковців як Андрусишин Б.І., Бабій М.Ю., Варьяс М.Ю., Вовк Д.О., Вольська О. М., Коваль І.В., Кривенко Ю.В., Палінчак М.М., Рябко І.В., Хаварівський У.Б., Яценко В.А. та ін.

Щоб визначити поняття «державно-церковні відносини» та «адміністративне регулювання державно-церковних відносин», варто розділити дану конструкцію і дати спочатку визначення двох усталених понять – «держави» і «церкви».

В науковій літературі існує чітке визначення держави як інституції політичної влади та суспільної структури. Зокрема, П. Рабинович дає таке визначення: «держава – це організація політичної влади домінуючої частини населення у соціально неоднорідному суспільстві, яка, забезпечуючи цілісність і безпеку суспільства, здійснює керівництво ним насамперед в інтересах цієї частини, а також управління загальносуспільними справами» [1, с. 31].

І.Котюк дає таке визначення держави – здійснюваний за допомогою офіційних органів політико-територіальний спосіб організації публічної влади, покликаний керувати суспільними процесами шляхом надання своїм велінням загальнообов'язкового характеру та можливістю реалізації цих велінь через примус [2, с. 172].

Щодо визначення поняття «Церва» (грец. ecclesia «зібрання вірних»), то її визначають як офіційні, правомочні збори громадян, скликаних для вирішення суспільних справ, для суверенного волевиявлення. В релігійному значенні це спільнота віруючих (мирян і священників), одного віросповідання чи культу, як місцева, так і спільнота всієї земної кулі [3, с. 191].

В. Ріддубна залежно від соціальної ситуації і перспектив її розвитку виділяє три типи організацій: церкву, секту і містичний рух. Церква – це універсальна організація, що працює з широкими масами населення. Вона тісно пов'язана з державою і політичними елітами, будучи їх складовою.

Церква відрізняється консерватизмом і сприяє збереженню існуючого стану речей, виконуючи функцію соціального інтегратора [4, с. 113].

З позицій сучасного права церква – це особливий тип релігійної організації, об'єднання послідовників певної релігії на підставі спільності віровчення та культу [5, с. 22].

Поряд з поняттям «церква» в юридичній літературі часто застосовують поняття «релігійні організації», наприклад, Ю. Кривенко дає таке визначення: «Релігійні організації – це система різновидів організаційно оформлених релігійних об'єднань, що мають управлінські й виконавчі органи, чітку структуру, яка забезпечується змістом релігійної парадигми і культу» [6, с. 131].

Поняття «релігійна організація» охоплює також церкву, яка є певною категорією релігійного об'єднання зі специфічною для себе організаційною структурою. У християнській релігії, всюди прийнята назва «церква», а релігійні спільноти, такі наприклад як буддизм, іудаїзм, іслам та ін. вживають такі назви як «релігійна організація, об'єднання, товариство». Якщо ми вирішуємо користуватися терміном «церква», то поряд з цим, паралельно, доцільним було б вживати термін «релігійна організація», або інший можливий його синонім. На нашу думку, оптимальним визначенням, якщо не хочемо обмежуватися терміном «релігійні організації», є конструкція «церква та інші релігійні організації», яка застосовується тоді, коли нема явної потреби конкретизації якоїсь з тих організацій або церков.

На сьогодні у діючому законодавстві України немає юридичного визначення поняття «церква». Державно-церковні правовідносини регулюються Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991, де застосовуються терміни «релігійна організація», проте у статтях 5, 6 говориться про «церкви (релігійні організації)» також термін «церква» застосовується у статті 30 щодо реалізації державної політики центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігій і церкви [7]. Отже, законодавець також використовує як поняття церкви так і релігійних організацій. У більшій мірі говориться про релігійні організації, проте чіткого розмежування цих понять немає, що є суттєвою проблемою.

У проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 01.07.2002 р. подавалися такі визначення: «церква – структуроване релігійне утворення з відповідною системою управління, засноване на ієрархічному принципі, а також з регламентацією відносин всередині нього, а також з релігійними чи світськими організаціями», «релігійна організація – місцеве релігійне формування, утворене громадянами з метою спільного задоволення релігійних потреб». Законопроект вводив і поняття «об'єднання релігійних організацій» [8].

Законодавча невизначеність зазначених термінів залишилася, причому Конституційний Суд України у своїй ухвалі від 5 червня 2002 р. «Про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення поняття «церква», що міститься у частині третій статті 35 Конституції України»,

прямо зазначав про те, що розбіжності щодо суті термінів «церква» та «релігійні організації», які вживаються передусім у законодавстві, існують. Їх усунення – повноваження законодавчого органу – Верховної Ради України, а не Конституційного Суду України.

На нашу думку, вирішення питання визначення поняття «церква» з правової точки зору дійсно необхідно покласти на Верховну Раду України, оскільки вдосконалення процедури регулювання даних суспільних відносин є нагальною проблемою і вирішити її може тільки законодавець. Проте роль Конституційного Суду України нівелювати не можна, оскільки статус релігійних організацій (церкви) прямо закріплений на рівні Конституції України.

Ми вважаємо, що необхідно у Законі «Про свободу совісті та релігійні організації» визначити та використовувати поняття «релігійні організації» та окремо розмежувати його з видами релігійних організацій (церквою, сектою, культом та ін.). Таким чином можливо буде точно вирішити яке поняття доцільно використовувати та дати чітке визначення взаємовідносин держави з релігійними організаціями (церквою).

Яценко В.А. у своїй дисертації «Еволюція державно-церковних відносин в Україні» розглядає державно-церковні відносини як взаємодію конституційно-правових та церковно-релігійних норм і відповідних інститутів, під впливом яких формуються соціально-політичні відносини в суспільстві» [9, с. 8].

В «Юридичній енциклопедії» йдеться про те, що державно-церковні відносини виступають як «один із видів суспільних відносин, який характеризує рівень взаємозв'язків церкви, інших релігійних організацій з державою, ступінь їх інтеграції чи дезінтеграції [10, с. 134].

М. М. Палінчак зазначає, що «державно-церковні відносини – це сукупність форм суспільно-політичних, економічних, правових та моральних нормативних зв'язків між двома інституціями – державою та інституційними утвореннями релігійного характеру (центрами, управліннями, об'єднаннями, рухами, деномінаціями, братствами, духовними навчальними закладами), що склалися в історичному процесі, які є динамічними, регламентуються та регулюються конституційно-законодавчими актами, загальнолюдськими, демократичними і моральними принципами, традиційно усталеними для конкретної країни звичаями, є однією із складових частин внутрішньої та зовнішньої політик держави і церкви [11, с. 145].

На нашу думку, державно-церковні відносини є стосунками, що складаються між двома провідними суспільними інститутами – державою і церквою, від характеру яких залежить не лише перебіг духовно-релігійного життя того чи іншого народу, але й більшість суспільних процесів і навіть цілісність нації та її здобутки як у внутрішньо-політичному аспекті, так і на міжнародній арені.

Отже, можна зазначити, що релігійне питання займає важливу ланку в суспільстві. Не достатня увага цьому суспільному явищу з боку юриспруденції призводить до юридичної невизначеності та відсутності належного законодавчого врегулювання. Що негативно впливає на належний

захист прав громадян на свободу совісті та віросповідання, неможливість належного врегулювання та контролю відносин держави і церкви та ін. Не дивлячись на ряд наукових пропозицій понятійне питання також стоїть гостро. Ні на науковому, ні тим паче на законодавчому рівні чітко не визначені поняття церкви, релігійних організацій, взаємовідносин держави і церкви та інших пов'язаних понять. Це є проблемою, оскільки відсутність чіткого поняття, заважає визначити об'єкт та механізм регулювання зазначених взаємовідносин.

Список використаних джерел:

1. Рабинович П.М. Основы общей теории права и государства: Учеб. пособ. – Изд. 7-е, изм. – Х.: Консум, 2005. – 320 с.
2. Котюк В.О. Основы держави і права. Навчальний посібник. 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: Атіка, 2001. – 432 с.
3. Історія православної церкви в Україні: Зб. наук. праць / Відп. ред. П. Яроцький. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 292 с.
4. Петрик В.М. Використання досвіду країн Європи для захисту українського суспільства та прав і свобод громадян від антиконституційних дій з боку неокультів / В.М. Петрик // Українська національна ідея: реалії і перспективи розвитку : зб. наук. пр. – Львів, 1999. – Вип. 2. – С. 101-107.
5. Міма І.В. До проблеми співвідношення церкви і держави // Юридичні читання молодих вчених: Зб. мат. Всеукр. наук. конф. 23–24 квітня 2004 р. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – С. 19-25.
6. Кривенко Ю.В. Щодо співвідношення понять «церква» та «релігійна організація» / Ю.В. Кривенко // Університетські наукові записки: часопис Хмельницького університету управління та права. – 2006. – № 2(18). – С. 130-132.
7. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки від 23.04.1991, 987-XII Відомості Верховної Ради України, 1991 р. – № 25. – Ст. 283
8. Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»: проект Закону України від 01.07.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oracle2.rada.gov.ua/pls/zweb/webproc34?id=&pf3511=12609&pf35401=22368>
9. Яценко В.А. Еволюція державно-церковних відносин в Україні: Дис. на здобуття ст. канд. філос. наук – 09.00.06. – К.: 1996. – С. 10.
10. Юридична енциклопедія: в 6 т. – К.: 1999, – Т. 2. – С. 163
11. Держава і церква: уроки минулого і проблеми сьогодення : Матеріали міжн. наук.-практ. конф., 27 листоп. 2003 р., м. Ужгород. Спец. вип. / ред.: М.М. Палінчак; Ужгород. нац. ун-т, Ін-т держ. упр. та регіон. розв., Закарпат. обл. орг. укр. асоц. релігіє знавців. – Ужгород, 2003. – 224 с.